

دانشگاه فردوسی مشهد
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
«گروه جغرافیا»

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته جغرافیای سیاسی
بررسی و تحلیل اصول و ملاحظات پدافند غیر عامل در شهر نیشابور با
تأکید بر حملات نظامی و تروریستی

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر سید هادی زرقانی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر هادی اعظمی

دانشجو:

رمضانعلی خلیلی زاده

شهریور ۱۳۹۱

تقدیم به :

ارواح طیبه‌ی شهدای انقلاب اسلامی ایران که برای کیان میهن اسلامی و عزت و سربلندی آن شربت شهادت را نوشیدند.
به مادر بزرگوارم و همسر عزیزم فاطمه بیگم رباط جزی که صبورانه و با کرامت طبع، مشکلات و دوری مرا در دوران تحصیل تحمل نمود و همواره در این مدت یار و یاورم بودند.

تقدیر و تشکر :

خداوند متعالی را سپاس گذارم که توفیق تحصیل و انجام این پژوهش علمی را به من عنایت فرمود زیرا بدون عنایت و توجه خدای مهربان هیچ کاری به سر منزل مقصود نخواهد رسید.

قبل از هر چیز بر خود لازم و واجب می دانم، مراتب سپاس و امتنان قلبی خود را از همه کسانی که در جریان تحقیق مرا یاری نموده اند ابراز نمایم.

• از استاد ارجمند جناب آقای دکتر سید هادی زرقانی که از سر لطف و صداقت راهنمایی این پژوهش را تقبل نمودند نثار نموده و از زحمات این استاد که بدون راهنماییهای ارزنده ی ایشان انجام این تحقیق حاضر میسر نبود، تشکر و قدردانی نمایم.

• از استاد محترم جناب آقای دکتر هادی اعظمی که علیرغم مشغله فراوان کاری در سمت استاد مشاور با توصیه های مفید و ارزشمند خود، کاستی های کار را گوشزد نمودند قدردانی نمایم. و از سایر اساتید گروه جغرافیای دانشکده نیز که در طی مدت تحصیل از محضرشان استفاده و از آموخته های علمی شان بهره و سود جستهم نیز سپاسگذارم.

• از جناب آقای دکتر علی اصغر قنبری مدیریت مؤسسه مطالعات کاربردی وابسته به دانشگاه امام حسین علیه السلام، ابوالفضل زارعی دانشجوی سابق کارشناسی ارشد جغرافیای روستایی دانشکده ادبیات علوم انسانی در دانشگاه فردوسی مشهد و همچنین همکاری صمیمانه تپ زرهی مستقل ۲۱ امام رضا علیه السلام بالاحص جناب سرهنگ شفیعی و همکاران، نیروی مقاومت بسیج مدیریت های اطلاعات و عملیات، اداره آب و فاضلاب جناب آقای سیفی و همکاران شان تقدیر و تشکر می کنم.

• در خاتمه مشتاقم از تمامی افرادی که به نوعی بنده را در انجام این پژوهش علمی - کاربردی به هر نحوی یاری و کمک نموده و ذکر تمامی آنها مقدور نبوده تقدیر و تشکر می نمایم.

• امید است، مجموعه حاضر که ماحصل تلاش دوران تحصیلی اینجانب و اساتید راهنما و مشاور می باشد، گامی هر چند کوچک در جهت ارتقاء سطح کیفی دانش علمی و فنی

پدافند غیرعامل در سطوح (ملی - منطقه ای - ناحیه ای و محلی) ایران اسلامی شود و همچنین باعث بهبود و رفع پاره ای از مشکلات در این موضوع برای آینده گردد.

والسلام

رمضانعلی خلیلی زاده - شهریور ماه ۱۳۹۱

چکیده:

تجارب و شواهد ثبت شده در جنگ های قرن بیستم و دهه اول قرن بیست و یکم، این واقعیت را فرا روی کشورهای جهان قرار داده است که شهرها به دلیل وجود مراکز تجمع سرمایه ی مادی و انسانی و همچنین وجود تاسیسات و مراکز حساس، حیاتی و مهم جزء هدف های اولیه و اساسی برای دشمن در هنگام جنگ محسوب می شوند. یکی از کاربردهای اساسی دانش پدافند غیر عامل حفاظت از شهرها و شهروندان در مقابل حملات نظامی و تروریستی است، بر این اساس لازم است، ضمن تبیین انواع تهدیدات نظامی و تروریستی، مهمترین مناطق، تاسیسات و مراکز مورد تهدید در شهرها مورد بررسی و شناخت قرار گیرد تا مسئولین و نهادهای مربوطه با انجام اقدامات پدافند غیر عامل به مقابله با تهدیدات برخیزند. شهرستان نیشابور در شرق کشور و در کنار دومین شهر بزرگ ایران یعنی کلانشهر مشهد قرار دارد. موقعیت جغرافیایی خاص، قرار گرفتن در مسیر راه ترانزیتی و ارتباطی مهم سراسری زمینی و ریلی شرق به غرب، وجود مراکز و تاسیسات نظامی-دفاعی، وجود تاسیسات و زیر ساخت های حیاتی، حساس و مهم و ... از جمله مواردی است که مطالعه و بررسی این شهر را از منظر اصول و ملاحظات پدافند غیر عامل ضروری ساخته است. سوال اصلی پژوهش این است که در صورت حمله نظامی یا اقدام تروریستی مهمترین مراکز، تاسیسات و زیر ساخت های حیاتی، حساس و مهم در معرض تهدید شهر نیشابور کدامند و میزان و سطح تهدیدات در مورد این مراکز چقدر است؟. بر این اساس، این پژوهش تلاش دارد به شیوه توصیفی-تحلیلی و با استفاده از اطلاعات و یافته های کتابخانه ای و میدانی؛ وضعیت مراکز حیاتی، حساس و مهم شهر نیشابور را از نظر میزان در خطر بودن آنها در مقابل حملات نظامی و تروریستی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دهد.

واژگان کلیدی: پدافند غیر عامل، مراکز و تاسیسات، تهدیدات نظامی و تروریستی، نیشابور

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات تحقیق
۲	مقدمه
۴	تعریف مسأله و بیان موضوع اصلی تحقیق
۶	بیان سوال اصلی تحقیق
۶	فرضیه تحقیق
۶	ادبیات و سوابق تحقیق
۱۴	ضرورت و اهمیت انجام تحقیق
۱۴	اهداف تحقیق
۱۴	استفاده کنندگان از نتیجه تحقیق
۱۵	روش انجام تحقیق
۱۵	روش گردآوری اطلاعات
۱۶	موانع و مشکلات تحقیق
۱۷	فصل دوم: مبانی نظری تحقیق
۱۸	۱-۲- تاریخچه و پیشینه پدافند غیر عامل
۱۸	الف) پیشینه پدافند غیر عامل در جهان
۲۳	مبانی و ضرورت دفاع غیر عامل
۲۵	۱- پدافند غیر عامل در کشور آلمان (غربی)
۲۶	۲- پدافند غیر عامل در کشور شوروی سابق
۲۷	۳- پدافند غیر عامل در کشور آمریکا
۲۸	۴- پدافند غیر عامل در کشور سوئیس
۲۹	۵- پدافند غیر عامل در کشور کره شمالی
۳۰	ب) پیشینه و سابقه ی پدافند غیر عامل در ایران

- ۳۰-۱- سابقه پدافند غیر عامل در تاریخ ایران ۳۰
- نمونه هایی از اقدامات دفاع غیر عامل در تاریخ ایران ۳۵
- پدافند غیر عامل بعد از انقلاب اسلامی در ایران ۴۰
- ۲-۲- اهمیت و ضرورت پدافند غیر عامل ۴۳
- ۲-۳- اهداف پدافند غیر عامل ۴۷
- ۲-۴- امنیت ملی و پدافند غیر عامل ۴۸
- ۲-۴-۱- تعاریف امنیت ملی ۴۹
- ۲-۴-۲- ویژگی های امنیت ملی ۴۹
- ۲-۴-۳- مؤلفه های امنیت ملی ۵۰
- ۲-۴-۴- اقدامات دفاع غیر عامل در حوزه امنیت ملی ۵۰
- ۲-۵- مفاهیم و اصطلاحات پدافند غیر عامل ۵۱
- ۲-۶- اصول عمده و اقدامات اساسی در پدافند غیر عامل ۵۸

فصل سوم : محیط شناسی تحقیق ۷۷

۳-۱- جغرافیای طبیعی استان خراسان رضوی ۷۸

۳-۱-۱- موقعیت و وسعت استان ۷۸

۳-۱-۲- ناهمواریهای استان ۷۸

۳-۱-۳- آب و هوای استان ۸۰

۳-۱-۴- مخاطرات طبیعی استان ۸۴

۳-۲- جغرافیای انسانی استان خراسان رضوی ۸۶

۳-۲-۱- تقسیمات سیاسی استان ۸۶

۳-۲-۲- جمعیت استان ۸۷

۳-۳- اقتصاد استان ۸۸

۳-۳- جغرافیای طبیعی شهرستان نیشابور ۹۰

۳-۳-۱- موقعیت و وسعت شهرستان ۹۰

۹۱ ۲-۳-۳- ناهمواریهای شهرستان
۹۳ ۳-۳-۳- اقلیم و آب و هوای شهرستان
۹۵ ۴-۳-۳- منابع و مسائل آب شهرستان
۹۷ ۵-۳-۳- منابع طبیعی شهرستان نیشابور
۹۷ ۴-۳-۳- جغرافیای انسانی شهرستان نیشابور
۹۷ ۱-۴-۳- تقسیمات سیاسی شهرستان
۱۰۰ ۲-۴-۳- جمعیت شهرستان
۱۰۱ ۳-۴-۳- اقتصاد شهرستان
۱۰۳ فصل چهارم : تهدیدات نظامی - امنیتی و پدافند غیرعامل
۱۰۴ ۱-۴-۱- مقدمه
۱۰۴ ۲-۴-۱- امنیت
۱۰۵ ۱-۴-۲-۱- تعریف امنیت ملی
۱۰۵ ۲-۴-۲-۱- ابعاد مختلف امنیت ملی
۱۰۹ ۳-۴-۲-۱- امنیت نظامی، اقتصادی، منابع - محیطی، سیاسی و فرهنگی
۱۱۲ ۳-۴-۳- تهدید
۱۱۲ ۱-۴-۳-۱- تعاریف تهدید در منابع مختلف
۱۱۳ ۲-۴-۳-۱- ماهیت و طبقه بندی تهدیدات
۱۱۴ ۳-۴-۳-۱- منابع تهدیدات
۱۱۶ ۴-۴-۳-۱- انواع تهدیدات
۱۱۶ ۱-۴-۳-۲- تهدیدات نظامی
۱۱۷ ۲-۴-۳-۲- تهدیدات سیاسی
۱۱۸ ۳-۴-۳-۲- تهدیدات اقتصادی
۱۱۹ ۴-۴-۳-۲- تهدیدات فرهنگی و اجتماعی
۱۲۰ ۵-۴-۳-۲- تهدیدات زیست محیطی

- ۴-۳-۵- تهدیدات نظام جمهوری اسلامی ایران ۱۲۱
- ۴-۴-۴- **تهدیدات نظامی** ۱۲۳
- ۴-۴-۱- تعاریف تهدیدات نظامی در منابع مختلف ۱۲۳
- ۴-۴-۲- منابع تهدیدات نظامی ۱۲۴
- الف- تهدیدات نظامی داخلی ۱۲۴
- ب- تهدیدات نظامی خارجی ۱۲۴
- ۴-۴-۳- مصادیق تهدیدات نظامی ۱۲۵
- ۴-۴-۴- انواع حمله و تهدیدات نظامی ۱۲۸
- ۴-۴-۴-۱- جنگ و حمله زمینی ۱۳۰
- ۴-۴-۴-۲- جنگ و حمله هوایی ۱۳۴
- ۴-۴-۴-۳- جنگ و حمله موشکی ۱۳۹
- ۴-۴-۴-۴- تهدیدات و حملات تروریستی ۱۴۳
- الف- منشأ ترور و تروریسم ۱۴۳
- ب- تعریف تروریسم ۱۴۴
- پ- اهداف ترور و تروریسم ۱۴۵
- ت- انواع، ابعاد و شیوه های تروریسم ۱۴۶
- بررسی سلاح های شیمیایی و میکروبی ۱۴۸
- ۱- تاریخچه تولید و کاربرد سلاح های شیمیایی ۱۴۸
- ۲- تعریف عامل شیمیایی ۱۴۸
- ۳- طبقه بندی عوامل شیمیایی از نظر نظامی ۱۴۸
- ۴- طبقه بندی عوامل شیمیایی از نظر سمی-ایزایی ۱۴۹
- ۵- نحوه ی استفاده و پخش عوامل شیمیایی در جنگ ها توسط دشمن ۱۵۰
- ۶- خصوصیات عوامل شیمیایی ۱۵۱
- ۷- نوع و نحوه ی به کارگیری عوامل شیمیایی توسط صدام بر علیه ایران ۱۵۱
- ۸- اهداف دشمن از پخش و حمله با استفاده از عوامل شیمیایی ۱۵۲

- ۹- راه های مقابله و روشهای رویارویی با انواع سلاح های شیمیایی و میکروبی ۱۵۲
- بمب های گرافیتی (یکی از انواع تسهیلات غیر کشنده) ۱۵۴
- ۱- تاریخچه تولید و به کارگیری سلاح های گرافیتی ۱۵۴
- ۲- گرافیت چیست؟ ۱۵۵
- ۳- مشخصات و ویژگی های بمب های گرافیتی ۱۵۶
- ۴- کاربردها و عملکرد بمب های گرافیتی ۱۵۶
- ۵- رادارهایی که بمب های گرافیتی بر روی آنها تاثیر می گذارد ۱۵۷
- ۶- تاثیرات بمب های گرافیتی بر رادارها ۱۵۷
- ۷- تاثیرات و آسیب های اجتماعی-اقتصادی حملات بمب های گرافیتی بر روی شهرها ۱۵۷
- ۸- عمده ترین روشها و اقدامات مهم و موثر جهت مقابله و کاهش تاثیرات بمب های گرافیتی ۱۵۸

فصل پنجم: یافته های تحقیق: مراکز و تأسیسات حیاتی، حساس و مهم نیشابور و تهدیدات نظامی-تروریستی .. ۱۶۱

- ۱-۵- مقدمه ۱۶۲
- ۲-۵- جغرافیای نظامی شهر نیشابور ۱۶۳
- شناخت شهر نیشابور ۱۶۳
- الف) موقعیت جغرافیایی و مهم موصلاتی شهر نیشابور ۱۶۳
- ب) سوابق تهاجم نظامی ۱۶۳
- ۱- فتنه غزه ها در نیشابور ۱۶۳
- ۲- یورش مغولان به شهر نیشابور ۱۶۴
- ۳- ویرانی و قتل عام شهر نیشابور به وسیله افغان ها ۱۶۴
- پ) امکان تهاجم به شهر نیشابور ۱۶۴
- ۱- امکان تهاجم از دیدگاه سیاسی ۱۶۵
- ۲- امکان تهاجم از دیدگاه تهاجم ۱۶۵
- ت) دهلیزها و معابر وصولی برای یک حمله زمینی به شهرستان نیشابور ۱۶۵
- ۳-۵- تعیین مراکز حیاتی، حساس و مهم شهر نیشابور ۱۶۷

۱۷۱	۵-۳-۱- مناطق آسیب پذیر زیرساخت حمل و نقل
۱۷۲	۵-۳-۲- مناطق آسیب پذیر تولید و انباشت نفت و گاز
۱۷۵	۵-۳-۳- مناطق آسیب پذیر زیرساخت تأمین آب
۱۷۷	۵-۳-۴- مناطق آسیب پذیر زیرساخت خدمات اضطراری
۱۷۸	۵-۳-۵- مناطق آسیب پذیر زیرساخت نیروی الکتریسته برق
۱۸۱	۵-۳-۶- مناطق آسیب پذیر زیرساخت عمومی - مردمی
۱۸۲	۵-۳-۷- مناطق آسیب پذیر زیرساخت دفاعی - امنیتی
۱۸۳	۵-۳-۸- مناطق آسیب پذیر زیرساخت بانکداری مالی
۱۸۴	۵-۳-۹- مناطق آسیب پذیر زیرساخت اطلاعات و ارتباطات

۱۸۶	فصل ششم : تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری
۱۸۷	۶-۱) تجزیه و تحلیل
۱۹۲	۶-۲) نتیجه گیری و ارزیابی فرضیه
۱۹۲	۶-۳) راهکارها و پیشنهادها
۱۹۸	منابع و مأخذ

فهرست جداول

صفحه

عنوان

جدول شماره ۱: آمار تلفات نظامی و غیرنظامی جنگ جهانی دوم.....	۲۵
جدول شماره ۲: آمار تلفات انسانی زلزله های مهم در ایران و جهان.....	۴۷
جدول شماره ۳: مؤلفه های امنیت ملی و تأثیرات اقدامات پدافند غیرعامل.....	۵۰
جدول شماره ۴: عناصر اقلیمی ایستگاه های سینوپتیک هواشناسی استان.....	۸۱
جدول شماره ۵: رودخانه های مهم استان خراسان رضوی.....	۸۳
جدول شماره ۶: زلزله های مهم استان خراسان رضوی.....	۸۴
جدول شماره ۷: زلزله های مهم شهرستان نیشابور از سده ی چهارم تا سال ۱۳۸۵.....	۸۵
جدول شماره ۸: تقسیمات سیاسی استان خراسان رضوی از سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۶.....	۸۶
جدول شماره ۹: شاخص های عمده نیروی کار استان خراسان رضوی.....	۸۹
جدول شماره ۱۰: طول و عرض جغرافیایی کل استان و شهرستان نیشابور.....	۹۰
جدول شماره ۱۱: وضع جوی ایستگاه هواشناسی شهرستان نیشابور.....	۹۴
جدول شماره ۱۲: بهره برداری از منابع زیرزمینی دشت نیشابور در سال ۱۳۸۶.....	۹۶
جدول شماره ۱۳: مساحت جنگل و مراتع شهرستان نیشابور و استان خراسان رضوی.....	۹۷
جدول شماره ۱۴: مساحت پارکهای جنگلی و مراتع شهرستان نیشابور.....	۹۷
جدول شماره ۱۵: مشخصات عمومی استان خراسان رضوی و شهرستان نیشابور.....	۹۷
جدول شماره ۱۶: تقسیمات کشوری در محدوده استان خراسان رضوی.....	۹۹
جدول شماره ۱۷: جمعیت شهرهای تحت پوشش شهرستان نیشابور.....	۱۰۰
جدول شماره ۱۸: شاخص های عمده فعالیتهای اقتصادی شهرستان نیشابور.....	۱۰۲
جدول شماره ۱۹: مبادله بین ابعاد امنیت ملی - دفاع نظامی و ممانعت از جنگ.....	۱۰۶
جدول شماره ۲۰: هویت و نقش بازیگران امنیت ملی در ابعاد مختلف.....	۱۰۷
جدول شماره ۲۱: تهدیدات موجود در ابعاد امنیت ملی.....	۱۰۸
جدول شماره ۲۲: تهدیدات مختلف بر علیه جمهوری اسلامی ایران.....	۱۲۱
جدول شماره ۲۳: سلاحهای سبک و نیمه سنگین نیروی زمینی.....	۱۳۲

- جدول شماره ۲۴ : مسابقه تسلیحاتی بین ابرقدرتهای آمریکا و شوروی (سابق)..... ۱۳۷
- جدول شماره ۲۵ : هواپیماهای شکاری، بمب افکن در حملات هوایی..... ۱۳۸
- جدول شماره ۲۶ : انواع موشکهای مورد استفاده در حملات نظامی..... ۱۴۰
- جدول شماره ۲۷ : مراکز حیاتی، حساس و مهم شهر نیشابور..... ۱۶۸
- جدول شماره ۲۸ : عناصر زیرساخت حمل و نقل و حملات نظامی و تروریستی..... ۱۷۱
- جدول شماره ۲۹ : عناصر زیر ساخت تولید انباشت نفت و گاز میزان احتمال وقوع حملات نظامی و تروریستی..... ۱۷۳
- جدول شماره ۳۰ : عناصر زیر ساخت تامین آب و میزان احتمال وقوع حملات نظامی و تروریستی..... ۱۷۶
- جدول شماره ۳۱ : عناصر زیر ساخت خدمات اضطراری و میزان احتمال وقوع حملات نظامی و تروریستی..... ۱۷۷
- جدول شماره ۳۲ : عناصر زیرساخت نیروی الکتریسته، برق و میزان احتمال وقوع حملات نظامی و تروریستی..... ۱۷۹
- جدول شماره ۳۳ : عناصر زیرساخت عمومی - مردمی (مراکز پرجمعیت) و میزان احتمال وقوع حملات نظامی و تروریستی..... ۱۸۱
- جدول شماره ۳۴ : عناصر زیرساخت بانکداری و مالی و حملات نظامی..... ۱۸۳
- جدول شماره ۳۵ : عناصر زیرساخت اطلاعات و حملات نظامی و تروریستی..... ۱۸۴

فهرست تصاویر و نقشه‌ها

عنوان	صفحه
تصویر شماره ۱: نمونه هایی از استتار کشورهای جهان	۶۰
تصویر شماره ۲: نمونه هایی از استتار و اختفاء با استفاده از پوشش گیاهی	۶۱
تصویر شماره ۳: نمونه ای از نحوه برخورد موشک و انهدام هدف موردنظر	۶۵
تصویر شماره ۴: نمونه ای از سامانه‌ی اعلام خبر راداری	۶۶
تصویر شماره ۵: نمونه هایی از پناهگاه های مربوط به جنگ جهانی دوم	۷۰
تصویر شماره ۶: نمونه ای از تولید دو یکی از عوامل موثر در ایجاد پوشش	۷۳
تصویر شماره ۷: نمونه ی از پناهگاه دفنی، اتمی، شیمیایی و میکروبی آمریکایی در اندازه های مختلف	۷۵
نقشه شماره ۱: تقسیمات سیاسی استان خراسان رضوی به تفکیک شهرستان	۸۶
نقشه شماره ۲: توپوگرافی شهرستان نیشابور	۹۲
نقشه شماره ۳: تقسیمات شهرستان نیشابور در سال ۱۳۸۶	۹۸
نقشه شماره ۴: راههای نفوذ دشمن با حمله: زمینی به شهرستان نیشابور	۱۶۶
نقشه شماره ۵: مناطق حیاتی حمل و نقل زیرساخت حمل و نقل شهر نیشابور در معرض تهدید	۱۷۲
نقشه شماره ۶: مناطق حیاتی و حساس زیرساخت تولید، انباشت نفت و گاز شهر نیشابور در معرض تهدید	۱۷۴
نقشه شماره ۷: مناطق حیاتی و حساس زیرساخت تأمین آب شهر نیشابور در معرض تهدید	۱۷۶
نقشه شماره ۸: مناطق حیاتی و حساس زیرساخت خدمات اضطراری شهر نیشابور در معرض تهدید	۱۷۸
نقشه شماره ۹: مناطق حیاتی و حساس زیرساخت نیروگاهی و الکتریسیته برق شهر نیشابور در معرض تهدید	۱۸۰

- نقشه شماره ۱۰: مناطق حیاتی و حساس زیرساخت عمومی - مردمی (مراکز پرجمعیت)
شهر نیشابور در معرض تهدید ۱۸۲
- نقشه شماره ۱۱: مناطق حیاتی و حساس زیرساخت بانکداری مالی شهر نیشابور در
معرض تهدید ۱۸۴
- نقشه شماره ۱۲: مناطق حیاتی و حساس زیرساخت اطلاعات و ارتباطات شهر نیشابور در
معرض تهدید ۱۸۵

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار شماره ۱: توزیع جمعیت بر حسب گروه عمده سنی استان خراسان رضوی در آبان ۱۳۸۵	۸۷
نمودار شماره ۲: توزیع جمعیت استان خراسان رضوی بر حسب شهرستان در آبان ۱۳۸۵	۸۷
نمودار شماره ۳: رودخانه های فصلی و دائمی شهرستان نیشابور	۹۶
نمودار شماره ۴: ارتباط بین روندهای امنیت نظامی	۱۰۹
نمودار شماره ۵: ارتباط بین روندهای امنیت اقتصادی	۱۱۰
نمودار شماره ۶: ارتباط بین روندهای امنیت منابع/محیطی	۱۱۱
نمودار شماره ۷: ارتباط بین روندهای امنیت سیاسی - فرهنگی	۱۱۲
نمودار شماره ۸: نشان دهنده ی ابعاد و انواع مختلف جنگ در جهان	۱۲۹
نمودار شماره ۹: انواع و ابعاد تهدیدات تروریستی در جهان	۱۴۷
نمودار شماره ۱۰: حوزه های پدافند غیرعامل در کشور(پایتخت، مراکز استان ها و شهرستان ها)	۱۷۰

فصل اول :

کلیات تحقیق

۱-۱. مقدمه

پدافند غیرعامل به مجموعه‌ای از اقدامات دفاعی گفته می‌شود که بدون اتکا به جنگ‌افزارها و با کمترین امکانات و تجهیزات فنی و کمترین هزینه نسبت به دفاع عامل، بتوان در مقابل تهاجم غافلگیرانه دشمن مقاومت کرده و تلفات و خسارتهای ناشی از تهاجم دشمن را کاهش داد. (نباتی، ۱۳۸۶: ۲۹).

پدافند غیرعامل به عنوان یکی از مؤثرترین و پایدارترین روش‌های دفاع در مقابل تهدیدات همواره مدنظر اکثر کشورهای جهان قرار داشته است و حتی کشورهای مانند آمریکا و شوروی سابق با وجود برخورداری از توان نظامی بسیار بالا به این موضوع به صورت ویژه‌ای توجه داشته‌اند و کشوری مانند سوئیس با وجود بی‌طرفی در دو جنگ جهانی و مواجه نبودن با تهدید، به این موضوع توجه زیادی دارد. در کشور ایران با وجود موقعیت خاص از نظر ژئوپلیتیک، دارا بودن ثروت‌های عظیم نفت و گاز، نظام ضد استکبار و ورود به عرصه فناوری‌های نوین و تهدیدات استکبار جهانی (آمریکا، انگلیس و اسرائیل)، به موضوع پدافند غیرعامل توجه کافی نشده است (علمداری، ۱۳۸۹: ۷).

جنگ‌ها چه به صورت خواسته یا ناخواسته و تحمیلی با زندگی جوامع بشری آمیخته بوده و در بسیاری از موارد هیچ راه‌گیزی از آن نداشته و باید به این جنگ وارد شد. در طول تاریخ تمدن ۵ هزار ساله بشر حدود ۱۴ هزار جنگ را شاهد بوده و در همین جنگ‌ها بیش از چهار میلیارد انسان جان خود را از دست داده‌اند. در طول عمر چند هزار ساله‌ی تمدنی بشر فقط ۲۶۸ سال آن بدون جنگ و مناقشه بوده و تنها در ۴۵ سال یعنی از ۱۹۴۵ تا ۱۹۹۰ میلادی فقط چند هفته بدون جنگ بوده است و جالب اینکه این جنگ‌ها در کشورهای جهان سوم و در حال توسعه به وقوع پیوسته است (طالبی‌نیا، ۱۳۸۹: ۲-۳).

در طول تاریخ انسان‌ها از طریق پناه گرفتن در غارها، ساخت جوشن و سپر، ایجاد برج و بارو و قلاع محکم و مرتفع و حفر خندق برای حفظ جان و تامین امنیت گروهی با هدف پیشگیری از حملات غافلگیرانه دشمن اقدام نموده‌اند.

اقدامات دفاع غیرعامل در جنگ‌های امروزی برای مقابله با تهاجمات دشمن و تقلیل خسارتهای ناشی از حملات هوایی، زمینی و موشکی، موضوعی بنیادی است که وسعت و گسترده‌ی آن، تمامی زیرساختهای کلیدی، مراکز حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیرنظامی نظیر، پالایشگاهها، نیروگاهها،

بنادر، فرودگاهها، مجتمع‌های بزرگ صنعتی، قرارگاهها و مراکز عمده فرماندهی نظامی و سیاسی، مراکز اصلی مخابراتی و ارتباطی، پل‌های استراتژیک، صنایع نظامی، پایگاههای هوایی، سایت‌های موشکی، مراکز و ایستگاههای رادیویی و تلویزیونی - انبارهای عمده مواد غذایی و دارویی، بیمارستانها، بازار، مساجد، دانشگاهها و مراکز جمعیتی، مقرهای عمده آحادی و پشتیبانی و ... را در برمی‌گیرد (موحدی‌نیا، ۱۳۸۵: ۱۸ - ۱۷).

امروزه کشورهای که طعم خرابی و خسارات ناشی از جنگ را چشیده‌اند، جهت حفظ سرمایه‌های ملی و منابع حیاتی خود توجه ویژه‌ای به پدافند غیرعامل نموده و در راهبرد دفاعی خود جایگاه والایی برای آن قایل شده‌اند (اسکندری، ۱۳۸۹: ۲۰).

به نظر می‌رسد با توجه به تجارت به دست آمده از جنگ‌های گذشته خصوصاً هشت سال دفاع مقدس، جنگ ۴۳ روزه در سال ۱۹۹۱ میلادی متحدین علیه عراق (جنگ اول خلیج فارس)، جنگ یازده هفته‌ای سال ۱۹۹۹ میلادی ناتو به سرکردگی آمریکا علیه یوگسلاوی سابق، جنگ سال ۲۰۰۳ میلادی آمریکا و انگلیس علیه عراق، جنگ ۳۳ روزه سال ۲۰۰۶ میلادی اسرائیل علیه مردم لبنان و حزب ...، جنگ ۲۰ روزه اسرائیل علیه مردم غزه محاصره صددرصد و جنگ هوایی و موشکی ناتو با رهبری فرانسه و آمریکا علیه حکومت و مردم لیبی در سال ۲۰۱۱ میلادی گویا و مؤید این مطلب است که کشور مهاجم برای درهم‌شکستن اراده ملت و توان سیاسی، اقتصادی و نظامی کشور مورد تهاجم با اتخاذ استراتژی انهدام مراکز ثقل (Centers Gravity)، توجه خود را صرف بمباران و از بین بردن مراکز حیاتی، حساس و مهم می‌نماید.

تجارب و شواهد ثبت شده در جنگ‌های پایان قرن بیستم و دهه اول قرن بیست و یکم، نمونه‌های عینی و مدلل و انکارناپذیری است. که پدیده و موضوع «پدافند غیرعامل» را ضروری و ثابت نموده و آن را برای کشور جمهوری اسلامی ایران در سطح (ملی، منطقه‌ای، ناحیه‌ای و محلی) اجتناب‌ناپذیر نموده است. بالاخص شهرستان نیشابور که در استان خراسان رضوی از نظر موقعیت، جمعیت و ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی از جایگاه مهم برخوردار است. این تحقیق تلاش دارد تا ضمن بررسی مبانی نظری پدافند غیرعامل با تأکید بر حملات هوایی، زمینی، موشکی و تروریستی به بررسی وضعیت مراکز حیاتی، حساس و مهم شهر نیشابور از نظر ملاحظات پدافند غیرعامل بپردازد.

سازماندهی مطالب این پژوهش به شرح ذیل می‌باشد:

- فصل اول به کلیات تحقیق اختصاص یافته است.
- در فصل دوم ادبیات و مباحث نظری مورد نیاز تحقیق شامل تاریخچه و پیشینه‌ی پدافند غیرعامل در جهان و ایران، اهمیت پدافند غیرعامل، اهداف پدافند غیرعامل، امنیت ملی و پدافند غیرعامل، تعاریف و اصطلاحات پدافند غیرعامل و سرانجام اصول عمده و اقدامات اساسی در پدافند غیرعامل مورد توجه قرار گرفته است.
- در فصل سوم تحقیق به محیط‌شناسی تحقیق پرداخته شده و در آن مشخصات جغرافیای طبیعی استان خراسان رضوی و شهرستان نیشابور و همچنین جغرافیای انسانی (اقتصادی، سیاسی، جمعیتی) استان خراسان رضوی و شهرستان نیشابور مورد بررسی قرار گرفته است.
- در فصل چهارم تحقیق به امنیت ملی و تهدیدات توجه شده و تعاریف امنیت، امنیت ملی، ابعاد امنیت ملی و تهدید، تعاریف تهدید، ماهیت و طبقه‌بندی تهدیدات، منابع تهدیدات، انواع تهدیدات در ابعاد مختلف (نظامی، سیاسی، فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی) و بعد از آن تهدیدات نظامی (تعاریف، منابع تهدیدات داخلی و خارجی، مصادیق تهدیدات نظامی) و در پایان به انواع حمله‌ها و تهدیدات نظامی (حمله زمینی، موشکی و هوایی) که مربوط به تحقیق می‌شد مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است.
- در فصل پنجم تحقیق که عصاره تحقیق می‌باشد به اصول عمده و اقدامات اساسی و ملاحظات آن که متغیرهای اصلی پژوهش می‌باشند توجه اساسی و خاص شده و همچنین یافته‌های میدانی تحقیق که حاصل تلاش‌های بی‌وقفه نگارنده می‌باشد و همچنین بازدید نزدیک از مراکز حیاتی، حساس و مهم شهرستان نیشابور مورد توجه و بررسی دقیق قرار گرفته است.
- در فصل ششم که فصل پایانی تحقیق بوده به تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات و استنتاج آنها و ارائه پیشنهاد است و راهکارهای لازم و مفید پرداخته شده است.

۲-۱. تعریف مساله و بیان موضوع اصلی تحقیق:

کشور ایران بعنوان سرزمینی شناخته می‌شود که همواره در معرض مخاطرات گوناگون طبیعی (زلزله و ...) و غیرطبیعی (جنگ و ...) قرار داشته است. موقعیت خاص ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک